

Mossen langs de A73 tijdens het najaarsweekend 2007

Marleen Smulders & Bart van Tooren

Het najaarsweekend van 15 en 16 september 2007 streek neer in Midden-Limburg bij Reuver ten zuiden van Venlo (fig. 1). De reden voor deze keuze was dat er recent weinig mosopgaven uit dit deel van het land in de database waren terecht gekomen.

Het weekend stond in het teken van de vrijwel voltooide aanleg van de beruchte A73 op de oostoever van de Maas. Tot de aanleg hiervan was in de Tweede Kamer besloten met een meerderheid van slechts één stem. De aanleg zorgde voor allerlei slecht aangekondigde wegomleggingen waar we het gehele weekend last van hadden, waardoor de weerzin tegen deze weg bij de deelnemers weer eens werd aangewakkerd.

Het was een bijzonder weekend. Nadat de zomer vaak zeer matig weer had laten zien was er nu sprake van zonovergoten dagen. Dat bleek ook uit het aantal deelnemers: in totaal zo'n 16 bryologen hebben beide of een van de dagen aan de excursies deelgenomen. Het prima kampeerterein ten oosten van Reuver was tegen de grens gelegen. Menig- een heeft 's avonds nog een snel bezoek gebracht aan de bossen aan de Duitse kant waar zonder veel moeite damherten gezien konden worden.

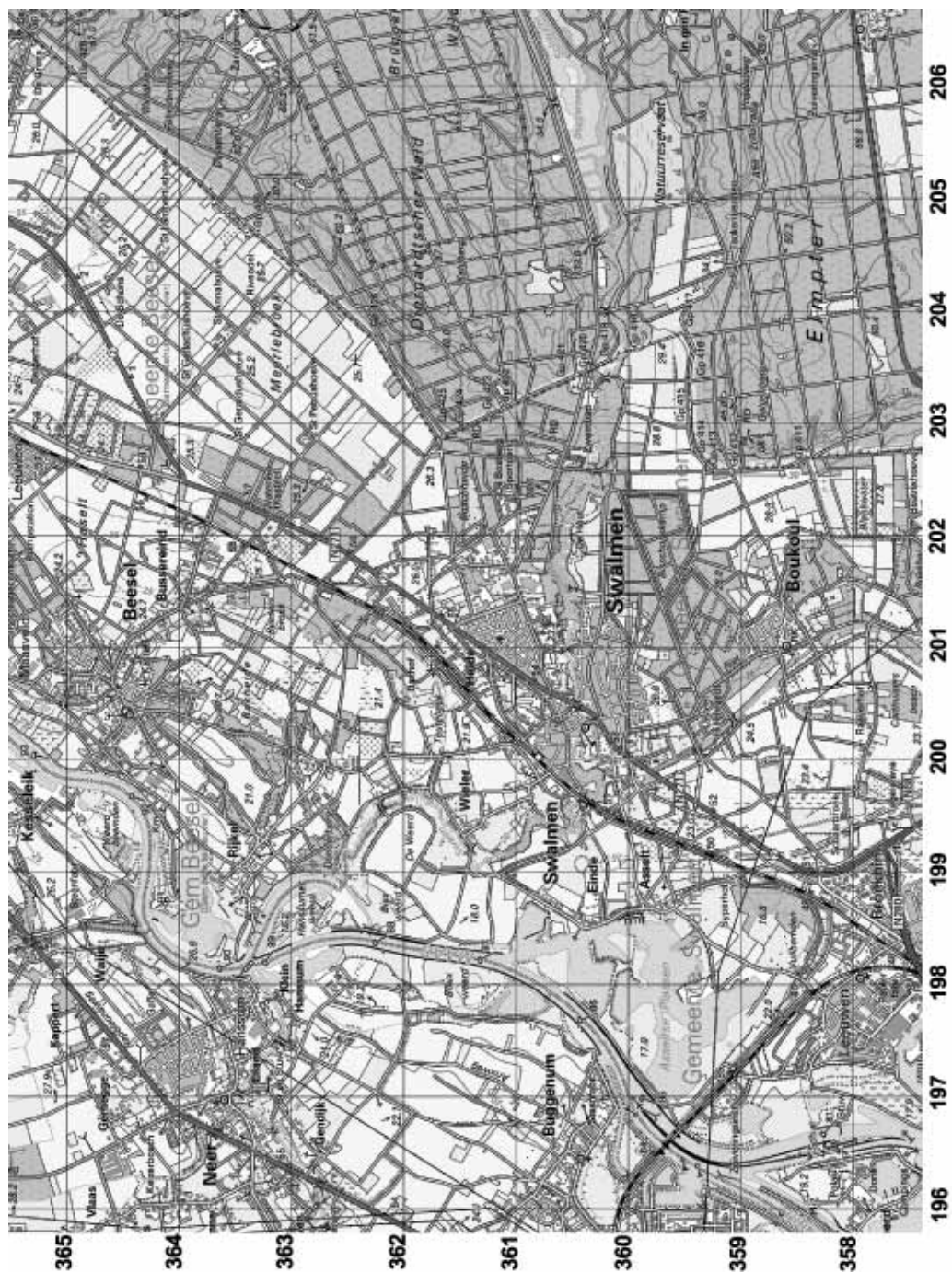
Zaterdag werden o.a. diverse natuurontwikkelingsprojectjes bezocht die deels waren ingericht als compensatie voor de aanleg van de A73. De zondag werd gebruikt om twee kilometerhokken langs de Maas uit te kammen.

Natuurontwikkeling in het Maasdal

Zaterdag was het eerste deel het Meerlebroek, een natuurontwikkelingsproject op voormalige landbouwgrond. Het eerste deel was al in 1997 vergraven, latere delen zijn als natuurcompensatie voor de A73 ontstaan. Het gebied (km-blokken 204-362 en 203-362) ligt

in de kwelzone van het op Duitse grond gelegen hoogterras. Het gebied was ondanks het ontbreken van actief beheer nog grotendeels zeer open, kleinere delen raakten al begroeid met bomen. In de open delen konden soorten als Moeraswolfsklauw, Bruine snavelbies, Kleine zonnedauw en veel Moerashertshooi gevonden worden. Hier en daar groeiden ook al Geoord en Gewoon veenmos (*Sphagnum denticulatum* en *S. palustre*). Vooral voor pioniers onder de mossen bleek het een aantrekkelijk gebied, met soorten als Grof goudkorrelmos (*Fossombronnia foveolata*), Gewoon broedpeermos (*Pohlia annotina*) en Bolletjespeermos (*P. bulbifera*), Gewoon moerasvorkje (*Riccardia chamedryfolia*) en Hol moerasvorkje (*R. incurvata*). Leuk was de vondst van Oermos (*Archidium alternifolium*), dat op één plaats royaal aanwezig was. Door het vrijwel afwezig zijn van kapsels duurde het wel even voor iedereen overtuigd was van de juistheid van de determinatie. Elders werden door Klaas van Dort enkele plakkaatjes van Violet trapmos (*Lophozia capitata*) en Geel hauwmos (*Phaeoceros carolinianus*) gevonden, waarbij ook een jong exemplaar van Grote wolfsklauw stond.

Na deze prima start gingen we vol verwachting naar de tweede locatie, een iets zuidelijker gelegen vergelijkbaar gebied, Blankwater geheten, gelegen ten oosten van Boukoul (202-358). Helaas raakten we onderweg hierheen in het verkeer ook twee excursiegangers kwijt. Het was hun eerste weekend, hopelijk niet gelijk het laatste.... Deze tweede locatie oogde eerst weinig opwindend, vooral doordat er een wat dichtere begroeiing was ontstaan met o.a. zeggen, Pitrus en in het water ook hier weer Moerashertshooi. Maar na enige tijd doorlopen veranderde het beeld, het werd natter en veenmossen gingen het aspect meer bepalen. Tussen de veenmossen werd de begroeiing steeds ijler, maar voor mossen

Figur 1. Het excursiegebied van de najaarsexcursie 2007 in Midden-Limburg (copyright Topografische Dienst Kadaster, Emmen)

juist soortenrijker. Een fors slaapmos met lange kapsels, dat weelderig groeide aan de rand van het terrein, werd in het veld aangezien voor Moerassikkelmos (*Drepanocladus aduncus*), maar bleek bij determinatie thuis Geveerd sikkelmos (*Warnstorfia exannulata*) te zijn.

Uiteindelijk kwamen we in delen met deels ook open water, terwijl de hoger gelegen delen begroeid waren met o.a. miljoenen exemplaren van Moeraswolfsklauw, Kleine zonnedauw e.d. Regelmatig waren er mooie bulten veenmossen te vinden, met kleine levermosjes als Lichtrandmos (*Jungermannia gracillima*), Echt vleugelmos (*Nardia scalaris*), Gewoon maanmos (*Cephalozia bicuspidata*) e.d. aan de randen. Er ontstond regelmatig discussie over de veenmossen, om de eenvoudige reden dat het aantal soorten tot ieders verbazing steeds verder bleek op te lopen. De teller bleef staan op het voor een natuurontwikkelingsgebied ongehoorde aantal van 11 soorten: Kussentjesveenmos (*Sphagnum compactum*), Waterveenmos (*S. cuspidatum*), Geoord veenmos (*S. denticulatum*), Fraai veenmos (*S. fallax*), Gewimperd veenmos (*S. fimbriatum*), Week veenmos (*S. molle*), Gewoon veenmos (*S. palustre*), Wrattig veenmos (*S. papillosum*), Glanzend veenmos (*S. subnitens*) en Zacht veenmos (*S. tenellum*). Michael Lüth en Klaas van Dort verzamelden ook nog een bruinig veenmos, dat verdacht veel leek op Bruin veenmos (*Sphagnum fuscum*), maar omdat Klaas de kaartjes van de 'Voorlopige verspreidingsatlas' goed in zijn hoofd had geprent werd dat niet waarschijnlijk geacht. Michael kwam thuis tot de conclusie dat het wel degelijk om Bruin veenmos gaat. Michel Zwarts en Ad Bouman kwamen bij controle tot dezelfde conclusie. Een wel heel bijzondere vondst, omdat in de zuidelijke helft van Nederland dit veenmos slechts eenmaal eerder gevonden is. Andere soorten als Beekstaartjesmos (*Philonotis fontana*), Sliertmos (*Straminergon stramineum*), Klein kortsteeltje (*Pleuridium acuminatum*), Violet trapmos (*Lophozia capitata*), Goudsikkelmos (*Drepanocladus polygamus*), en veel van de ook op de vorige locatie al gevonden soorten maakten dat iedereen zeer onder de indruk was van het gebied. Met name de snelle ontwikkeling van

de veenmossen in dit door kwel min of meer gebufferde gebied was indrukwekkend.

Beeseler Broek

Na deze twee gebiedjes werd het tijd voor iets geheel anders. Besloten werd een broekbos te bezoeken aan de oostkant van de Maas, het Beesels Broek ten zuiden van Beesel (201-362). Hier was een week eerder Geel boogsterrenmos (*Plagiomnium elatum*) gevonden waardoor de verwachtingen hoog waren gespannen. Helaas was niet geheel duidelijk waar deze soort gevonden was en de plek werd duidelijk ook niet gevonden. De bezochte delen van het bos waren grotendeels wat verdroogd en voor mossen minder aantrekkelijk. Er werden zo'n 45 soorten gestreept, waarvan Kwastjesmos (*Platygyrium repens*) het meest noemenswaardig is. Die groeide op een boom nabij de parkeerplaats, waarop ook de tegenwoordig algemene epifyten als Gewoon schijfjesmos (*Radula complanata*), Hemroestmos (*Frullania dilatata*), enkele Haarmutsen (*Orthotrichum*) en Kroesmossen (*Ulota*'s) prijkten. Tegen een steil greppelwandje groeide een mooie matje van Scheef buidelmos (*Calypogeia arguta*).

Maasoever en uiterwaardbos

Voor de zondag werd een kilometerblok langs de Maas uitgekozen. Na een korte autorit en onderweg een veerpontje kwamen we terecht in de Weerdbeemden, aan de westzijde van de Maas ten zuiden van Kesseleik (199-364). Hier werden vooral de Maasoever en een uiterwaardbos bezocht. Recent zijn de Maasoeveren nauwelijks bezocht zoals duidelijk aan diverse verspreidingskaartjes in de voorlopige verspreidingsatlas (BLWG, 2007) is te zien. Vooral Watervedermos (*Octodiceras fontanum*) was zeer algemeen op de stenen in de oever, maar ook soorten als Langsteelkribbenmos (*Cinclidotus riparius*) en Gewoon kribbenmos (*C. fontinaloides*), Oeverpluisdraadmos (*Amblystegium varius*), Waterpluisdaadmos (*A. tenax*) en Gewoon diknerfmos (*Cratoneuron filicinum*) werden gevonden. Op de grond onder een forse wilg werden o.a. Kegelmoss (*Conocephalum conicum*), Gekroesd plakkaatmos (*Pellia endiviifolia*),

Rood sterrenmos (*Mnium marginatum*), Spits boogsterrenmos (*Plagiomnium cuspidatum*) en Vloedvedermos (*Fissidens gymnandrus*) gevonden. Op de bomen groeide uiteraard regelmatig Uiterwaardmos (*Leskea polycarpa*) en bijvoorbeeld ook Riviersteretje (*Syntrichia latifolia*). Het uiterwaardbos viel wat tegen. Het bos stond overduidelijk regelmatig onder water maar aan epifytische soorten was de oogst wat mager. Natuurlijk werd er gehoopt op een bijzondere Haarmuts (*Orthotrichum*), maar Slanke haarmuts (*O. tenellum*) was de meest bijzondere soort. Na goed zoeken werd op de stam van een Els ook nog een klein plukje Spatelmoss (*Homalia trichomanoides*) gevonden. Tijdens de lunch langs de Maas kon er gehergroepeerd worden en werd besloten door te wandelen naar een iets zuidelijker gelegen bos: de Musschenberg (198-364). Het bos zag er van afstand aantrekkelijk uit, waarschijnlijk vooral door de zeer steile helling die het bos scheidde van de Maas. Helaas bleek het een droog en soortenarm eikenberkenbos te zijn. Ondanks grondig uitpluizen kwamen er geen noemenswaardige soorten uit. Aan de westkant werd het bos begrensd door een onverharde weg met fietspad en een hoge en lemige greppelwand. Het moet een bijzonder gezicht geweest zijn: een flinke groep volwassen mensen die kans zien kruipend en leunend een uur in een greppel door te brengen. Menige voorbijganger zal toch gedacht hebben, dat bij ons meer dan een enkel steekje los zat. Helemaal ongelijk hadden deze recreanten natuurlijk niet. Waarschijnlijk wisten zij al dat de greppel weliswaar Klein landvorkje (*Riccia sorocarpa*), Gewoon knopmos (*Phascum cuspidatum*), diverse Knikmossen (*Bryums*) waaronder Braamknikmos (*Bryum rubens* s.s.), Hakig smaltandmos (*Ditrichum cylindricum*) e.d. herbergde en vooral veel mooi kapselende Gewoon kleimos (*Tortula truncata*), maar dat er toch geen echt bijzondere soorten gevonden zouden worden.

Na deze greppel volgde een wandeling terug naar de auto's waarna een deel van het gezelschap alvorens huiswaarts te keren nog de ijssalon in Reuver met een bezoek vereerde.

Al met al was het weekend goed voor ruim 140 soorten en kon menig verspreidingskaartje van de mossen in Nederland aangevuld worden.

Deelnemers

Leo Andriessen, Margriet Bekking, Nico Buiten, Dirk de Beer, Klaas van Dort, Henk Greven en Shirley, Matthijs van Hoorn, Peter Hovenkamp, Michael Lüth, Cecile Nagels, Marleen Smulders en Jo, Leo Spoomakers, Bart van Tooren en Sylvia, Trudy Vos, Goos Zwanikken en Jan Zwienenberg.

Literatuur

BLWG. 2007. Voorlopige verspreidingsatlas van de Nederlandse mossen. Bryologische & Lichenologische Werkgroep van de KNNV. pp. 350.

Siebel, H.N. & H.J. During. 2006. Beknopte mosflora van Nederland en België. KNNV uitgeverij, Utrecht.

Auteursgegevens

M. Smulders, Looierstraat 40, 5684 ZN Best (m.smulders@xs4all.nl)

B.F. van Tooren, van der Helstlaan 19, 3723 EV Bilthoven, (bartvantooren@versatel.nl)

Abstract

Mosses along the A73 during the autumn-meeting 2007

Nineteen persons were present at the autumn meeting in 2007 in the middle of the province Limburg (the Netherlands) near Venlo. At Saturday we visited two nature development-projects near the river Maas. Remarkable was the observation of 11 species *Sphagnum* at one location were the top soil had been removed some 10 years ago. This number includes the very rare *S. fuscum*. The location was situated near higher sandy soils, receiving some seepage water. The second day the banks and a foreland-wood of the river Maas were investigated. The total list of the weekend counts 144 species.